

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
2500891 Infermeria	OT	4	0

Professor de contacte

Nom: Raquel Coronado Robles

Correu electrònic: Raquel.Coronado@uab.cat

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: català (cat)

Grup íntegre en anglès: No

Grup íntegre en català: Sí

Grup íntegre en espanyol: No

Altres indicacions sobre les llengües

validat

Equip docent

Lydia Saavedra Salillas

Maria Angeles Pizarro Gonzalez

Sara Farrero Muñoz

Francisco Javier Palomino Alba

Prerequisits

Podran realitzar les Pràctiques externes en infància i salut, els estudiants que abans de l'inici de l'assignatura:

- Hagin assistit a la sessió de Prevenció de Riscos i hagin superat la prova d'avaluació sobre la mateixa (consultar calendari).
- Hagin assistit a les visites mèdiques planificades, per la valoració i actualització del carnet vacunal i el cribatge tuberculínic realitzades pel servei de medicina Preventiva i Epidemiologia del Hospital Vall d'Hebron (consultar calendari).
- Tinguin la targeta d'identificació personal que lliura el servei de Gestió Acadèmica de la Unitat Docent Vall d'Hebron, Mòdul Nord.

Per coherència amb el progrés d'adquisició del nivell competencial, que s'adquireix de manera gradual, es recomana que l'estudiant hagi superat totes les assignatures dels pràcticums del Grau i haver cursat les assignatures teòriques de la Menció d'Infància i Salut.

Important: No és possible realitzar dos pràcticums que coincideixin en el temps.

L'estudiant haurà de conèixer i signar el document de "**Declaració i compromís sobre dret de propietat intel·lectual**".

L'estudiant adquirirà el compromís de preservar la **confidencialitat i secret professional** de les dades que pugui tenir accés per raó dels aprenentatges als serveis assistencials. També en mantenir una actitud d'ètica

professional en totes les seves accions. En aquest sentit l'estudiant que es matricula d'aquesta assignatura haurà d'haver llegit el document de **"Recomanacions de conducta dels estudiants de la Facultat de Medicina"** i haver lliurat una **còpia signada** a gestió acadèmica del Modul Nord de l'**Acord de Compromís i confidencialitat**" i de la **"Declaració i compromís sobre la protecció de dades de caràcter personal i la protecció del dret a l'honor, a la intimitat i a la pròpia imatge"**. Els documents estan disponibles a través del següent enllaç:

<http://www.uab.cat/web/informacio-academica/grau-d-infermeria/practicum-i-tfg-1345666301520.html>.

Objectius

Formant part de la matèria Infància i salut (21 ECTS), les Pràctiques externes es duran a terme durant el 2n. Semestre de 4 art. Curs. Es tracta d'una assignatura de **dotze** crèdits ECTS, de caràcter optatiu.

OBJECTIU GENERAL

Les Pràctiques externes han de permetre l'estudiant integrar i aplicar els continguts treballats en les diferents assignatures, incorporant nous coneixements, habilitats i actituds a través del contacte real amb la professió infermera i la seva complexitat.

OBJECTIUS ESPECÍFICS

Permetre l'estudiant aprofundir en les cures a la infància i adolescència dels nens ingressats en unitats de pediatria, i en aquelles que la infermera presta dins de l'àmbit hospitalari i iniciar-se en aquelles cures que es donen en serveis assistencials d'alta complexitat.

Treballar el procés d'atenció d'infermeria com a metodologia científica de resolució de problemes amb el model conceptual de Virgínia Henderson.

Desenvolupar les dues dimensions del rol professional, el rol de col·laboració i el rol autònom, conscienciant-se de la importància d'aquest últim.

Prestar una atenció sanitària adient a les necessitats de salut, garantint unes cures infermeres de qualitat, dirigida al nen i la família, amb una visió integral que contempli les vessants biològica, psicològica i social del nen i de la seva família.

Desenvolupar habilitats comunicatives amb el nen cuidat, la seva família i l'equip de treball.

Competències

- Adquirir i utilitzar els instruments necessaris per desenvolupar una actitud crítica i reflexiva.
- Analitzar i sintetitzar fenòmens complexos.
- Basar les intervencions infermeres en l'evidència científica i en els mitjans disponibles.
- Col·laborar i integrar-se en grups i equips de treball.
- Desenvolupar estratègies d'aprenentatge autònom.
- Desenvolupar un pensament i un raonament crítics i saber comunicar-los de manera efectiva, tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua
- Expressar-se de manera fluida, coherent i adequada a les normes establertes, tant oralment com per escrit.
- Identificar, analitzar i prendre l'opció resolutiva més adequada per donar resposta als problemes de l'àmbit professional, de manera eficient i eficaç.
- Identificar, analitzar i resoldre problemes ètics en situacions complexes.
- Oferir una atenció sanitària tècnica i professional adequada a les necessitats de salut de les persones ateses, d'acord amb l'estat de desenvolupament dels coneixements científics de cada moment i amb els nivells de qualitat i seguretat que s'estableixen a les normes legals i deontològiques aplicables.
- Planificar i dur a terme cures infermeres dirigides a persones, famílies o a grups, orientades als resultats en salut, i avaluar-ne l'impacte a través de guies de pràctica clínica i assistencial que descriuen els processos pels quals es diagnostica, tracta o cuida un problema de salut.

Resultats d'aprenentatge

1. Adquirir i utilitzar els instruments necessaris per desenvolupar una actitud crítica i reflexiva.
2. Analitzar i sintetitzar fenòmens complexos.
3. Aplicar diverses estratègies educatives orientades al malalt i al cuidador.
4. Aplicar la metodologia infermera en l'atenció professional segons les necessitats de salut d'infantil.
5. Aplicar una estratègia educativa centrada en les persones, seguint els objectius establerts en el pla de salut.
6. Argumentar les intervencions infermeres en salut infantil a partir d'articles originals i/o aportacions d'experts.
7. Citar els indicadors d'avaluació per valorar els resultats de les estratègies implementades.
8. Col·laborar i integrar-se en grups i equips de treball.
9. Descriure les intervencions infermeres per acompanyar la família com a unitat bàsica en la salut infantil.
10. Desenvolupar estratègies d'aprenentatge autònom.
11. Desenvolupar un pensament i un raonament crítics i saber comunicar-los de manera efectiva, tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua.
12. Determinar les recomanacions preventives per mantenir la salut i justificar-les mitjançant evidències demostrades.
13. Elaborar un pla d'educació per a la salut d'una família o d'un grup.
14. Expressar-se de manera fluida, coherent i adequada a les normes establertes, tant oralment com per escrit.
15. Identificar, analitzar i prendre l'opció resolutiva més adequada per donar resposta als problemes de l'àmbit professional, de manera eficient i eficaç.
16. Identificar, analitzar i resoldre problemes ètics en situacions complexes.
17. Planificar cures infermeres dirigides a la infantesa i a la família.

Continguts

Introducció.

El fil conductor de tota l'assignatura serà avaluar les competències finalistes infermeres. Per fer-ho es pren com a referent els nivells competencials que va definir Patrícia Benner (1987), després d'estudiar la pràctica assistencial d'infermeres expertes i novells que ella va entrevistar per a estudiar les diferències d'una mateixa contingència clínica tot seguint el model d'adquisició d'habilitats de Dreyfus & Dreyfus (1979; 1982).

Segon Juvé, et all (2007) les peculiaritats d'aquest model són:

- L'adquisició d'expertesa és un procés.
- La consecució d'un nivell determinat de competència depèn de les característiques individuals i del context.
- No tothom pot arribar a ser un expert.
- Als nivells més alts d'expertesa sols s'hi arriba amb una pràctica continuada i reflexiva.
- La distribució de l'expertesa en la població professional, acostuma a seguir una corba normal.

El model descriu cinc models d'expertesa: Aprenent, principiant, competent, eficient i expert que es relacionen amb quatre àrees d'aprenentatge relacionades amb la teoria del desenvolupament, que tenen una funció hipotètica d'identificació dels nivells de desenvolupament de la competència i la identitat professional. (Rauner 2007).

Per la seva part, Benner considera que és a la pràctica que les infermeres adquireixen una saviesa clínica con un conglomerat de sabers pràctics elementals i de coneixements teòrics no depurats. Aquesta saviesa passa pel procés "de principiant a expert" de Dreyfus & Dreyfus:

Principiant. En no tenir experiència de les situacions que se li presenten, la infermera actua amb rigidesa, de manera mecànica i molt pendent de les normes. No sap actuar dins de l'imprevist "la conducta marcada per les normes, típica d'un principiant és extremadament limitada i inflexible. El nucli de la dificultat està en el fet, que atès que no té experiència de la conjuntura o situació que afronta, és necessari donar-li unes

directrius que encaminin la seva actuació" (Benner, 1987). Els estudiants d'infermeria quan arriben al servei de practiques que se situen dins d'aquesta categoria, encara que no es pot limitar aquesta competència als estudiants, aquesta autora considera que, tota infermera que passa a un nou servei del qual no té experiència pràctica es veu obligada a retrocedir a aquesta categoria fins que no hi estigui familiaritzada. (Cònsul M. 2010). Es pretén que en finalitzar el període de pràctiques externes l'estudiant pugui demostrar les competències d'una infermera principiant.

Continguts de les competències finalistes que s'han de dur a terme a les pràctiques clíniques externes en la infància i l'adolescència.

Tenir cura:

Per tenir cura dels infants els/les estudiants/es hauran de realitzar les següents activitats:

Establir una relació terapèutica i ser-hi present.

Adequar les actuacions als principis bioètics.

Preservar la dignitat, la confidencialitat i la intimitat, malgrat les limitacions estructurals i organitzatives.

Suplir, ajudar o supervisar el malalt en la realització d'activitats que contribueixen a mantenir o millorar el seu estat de salut (o a una mort digna).

Proporcionar informació i suport emocional.

Facilitar el procés d'adaptació/ Afrontament:

Valorar l'estat dels recursos del malalt i de la seva família per afrontar el procés.

Facilitar una interpretació adequada del seu estat (adaptat a la seva edat) i proporcionar pautes explicatives que afavoreixin recuperar la sensació de control de la situació.

Influir en la aptitud del malalt per recuperar-se i respondre a les teràpies. Ensenyar el pacient i a la seva família a realitzar les activitats terapèutiques prescrites que pugui dur a terme ell mateix.

Valorar l'estat i els recursos de la família/cuidador per afrontar el procés. Ensenyar a la família/cuidador a realitzar les activitats terapèutiques prescrites que pugui dur a terme.

Influir en la aptitud i actitud de la família/cuidador per afrontar el procés. Ensenyar a la família/cuidador a realitzar les activitats terapèutiques prescrites que pugui dur a terme.

Valorar, diagnosticar i abordar situacions canviants en nens malalts ingressats:

Identificar l'estat basal del malalt i planificar les cures adients.

Identificar canvis significatius en l'estat del malalt i actuar en conseqüència.

Identificar precoçment senyals d'alarma: previsió de complicacions abans que es confirmen clarament les manifestacions.

Identificar i executar correctament, i a temps, actuacions en casos d'extrema urgència amb risc per a la vida del malalt o en el cas d'una crisi o complicació greu sobtada, fins a l'arribada del metge o metgessa.

Preparar amb antelació i aborda de forma ordenada i eficient el desenvolupament de situacions greus o d'alta intensitat de cures gairebé simultànies o en cadena en diferents malalts.

Ajudar al pacient de (0-18 anys) i/o a la seva família a complir amb el tractament i fer-lo participar:

Realitzar de forma adequada procediments bàsics.

Realitzar de forma adequada procediments complexos.

Realitzar de forma adequada procediments d'alta complexitat, /o, Realitzar de forma adequada procediments en situacions complexes /o, Administrar de manera correcta multiteràpia d'alt risc simultàniament en diferents malalts.

Administrar de manera correcta i segura els medicaments.

Realitzar correctament les cures associades a l'administració de medicaments.

Contribuir a garantir la seguretat i el procés assistencial:

Prevenir lesions i/o abordar adequadament les respostes emocionals que posen en perill la seguretat del pacient o d'altres al seu voltant.

Utilitzar la documentació necessària i complir adequadament els registres d'infermeria.

Modificar els plans de cures i/o els plans terapèutics segons l'estat del pacient i la seva edat, i actuar en conseqüència.

Comunicar-se amb la infermera i el metge per suggerir, obtenir o pactar modificacions del pla terapèutic més adient a l'estat del pacient.

Organitzar, planificar i coordinar les necessitats d'atenció de múltiples pacients simultàniament. Comunicar-se amb els serveis de suport per adequar les intervencions clíniques a l'estat del pacient.

Treballar en equips i adaptar-se a un entorn canviant:

Crear cohesió i facilitar el treball en equip, dins l'equip d'infermeria. Delegar tasques al personal auxiliar o de suport partint de: les normatives assistencials, el pacte en el servei i la valoració de la capacitat per a la realització d'aquestes tasques. Crear cohesió i facilitar el treball en equip, amb diferents professionals de múltiples disciplines. Participar en el procés d'aprenentatge propi, i dels membres de l'equip.

Un altre fil conductor metodològic de tota l'assignatura serà la **realització i l'aplicació del procés d'atenció d'infermeria** com a metodologia científica de resolució de problemes, amb el marc del **model conceptual de Virgínia Henderson**, amb la finalitat de desenvolupar el rol de col·laboració i el rol autònom infermer. Es durà a terme amb nens i adolescents amb problemes de salut ingressats en unitats de pediatria.

Procés d'atenció d'infermeria amb el model de Virgínia Henderson: **VALORACIÓ de les necessitat que presentin els nens atesos.**

Recollida de dades: objectives i subjectives.

Mètodes: revisió de la història clínica, observació, entrevista i examen físic (inspecció, palpació, percussió, auscultació, mesures amb escales clinimètriques).

Manifestacions d'independència (normalitat).

Manifestacions de dependència. Àrees de dependència: manca de coneixements, manca de força, manca de voluntat.

Autonomia de la persona.

Organització de les dades. Registre de dades. DIAGNÒSTIC:

a) Diagnòstics infermers

Judici clínic sobre la resposta d'un individu, família o comunitat en front a processos vitals o problemes de salut reals o potencials. Els diagnòstics infermers proporcionen la base per a la selecció de l'actuació infermera destinada a aconseguir objectius dels quals la infermera n'és responsable. (NANDA 1990). Situacions que la infermera identifica, valida i tracta de forma independent. **D. Reals. D. De Risc. D. de Salut.**

b)

Problemes

d'autonomia:

Quan una necessitat no està adequadament satisfeta a causa de una incapacitat física o intel·lectual i la única actuació infermera possible és suplir la persona o capacitar a algú altre. Més concretament, en el cas dels nen, quan una necessitat no està adequadament satisfeta a causa del seu nivell de desenvolupament (li correspon per la seva edat precisar d'un cuidador que la supleixi per ell).

Les necessitats que es poden suplir són: menjar i beure, eliminar, moure's i mantenir postures adequades, vestir-se i desvestir-se, mantenir la temperatura corporal dins dels límits, mantenir la higiene corporal i la integritat de la pell i evitar perills.

c) Problemes de col·laboració

Problemes susceptibles de ser tractats en col·laboració d'altres professionals. Situacions relacionades amb la patologia. Cures infermeres de vigilància de la persona afectada per un problema de salut. Aplicació d'ordres mèdiques com ara la medicació o altres tractaments, proves diagnòstiques.

Problema Real (PI). Complicacions Potencials (CP)

PLANIFICACIÓ:

a) **Formulació d'objectius** amb criteris de resultats per poder mesurar la seva consecució.

b) **Intervencions /activitats.**

EXECUCIÓ: Preparació. Realització. Registre.

AVALUACIÓ: Avaluació dels resultats i de les intervencions i nova valoració si s'escau i presa de decisions.

Metodologia

Pràctiques clíniques:

Les pràctiques externes donen l'oportunitat a l'estudiant de desenvolupar coneixements, habilitats, actituds i valors en un àmbit professional real i complex i acompanyat sempre d'un professional d'infermeria. Consten d'una estada de sis setmanes en un servei d'hospitalització, adient a les necessitats de formació i durant les quals cada estudiant tindrà assignat una infermera de la unitat on realitza les pràctiques que vetlla i guia el seu procés d'aprenentatge de forma individualitzada i continuada.

Els torns i horaris queden determinats, majoritàriament, de la següent manera:

a- Dilluns, dimecres i divendres de 8 a 20 hores (dia). I de 20 a 8 hores (nit).

b- Dimarts, dijous i dissabtes de 8 a 20 hores (dia). I de 20 a 8 hores (nit).

c- de dilluns a divendres de 8 a 15 hores (matí). I de 15 a 22 hores (tarda).

d- turn de nit de 22 a 7 hores.

e- turn de nit de 20 a 8h.

IMPORTANT: Aquests horaris poden ser modificats en funció de les necessitats dels serveis o dels centres.

Seminaris de discussió de casos clínics:

El seu objectiu és fomentar la pràctica reflexiva de les situacions sorgides en la complexitat del context assistencial i l'aprenentatge que es deriva d'aquesta reflexió i treballar la metodologia infermera com a eina bàsica d'anàlisi i resolució de problemes.

- Els seminaris tindran una duració aproximada de 3h i es realitzaran els dies programats dins del període de pràctica clínica. **IMPORTANT: Aquest horaris poden ser modificats en funció del professor.**
- Els seminaris es realitzaran en petits grups d'estudiants amb la supervisió d'un professor.

Diari d'aprenentatge reflexiu i PAI.

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
SEMINARIS DE CASOS CLÍNICS (SCC)	12	0,48	1, 4, 6, 8, 9, 11, 14, 15, 16, 17
Tipus: Supervisades			
PRÀCTICUM AMB DIRECTRIUS (PRCUM)	240	9,6	1, 2, 4, 6, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 16, 17
Tipus: Autònomes			
ELABORACIÓ DE TREBALLS /ESTUDI PERSONAL	43	1,72	4, 6, 9, 14, 17

Avaluació

Criteris d'avaluació:

La qualificació final de l'assignatura correspon a la mitja ponderada de la nota de les pràctiques clíniques externes (PCE), i l'obtinguda de la elaboració del diari d'aprenentatge reflexiu, el PAI i als seminaris de casos clínics amb la següent ponderació:

- el 80% de la nota correspon a les pràctiques clíniques.
- el 20% de la nota correspon als seminaris de casos clínics, el diari reflexiu i el PAI.

IMPORTANT: Per aprovar l'assignatura cal tenir aprovades les pràctiques clíniques i els seminaris amb una qualificació mínima de 5 en cadascun d'ells i en cadascuna de les competències i apartats (una qualificació inferior a 5 en algun d'ells suposarà un suspens en l'assignatura).

Pràctiques Externes (PE) (80%):

Requisits

- És **obligatòria** l'assistència a la totalitat de les hores programades al calendari docent i en el torn i horari assignat.
- Es consideren faltes d'assistència **justificades** les que es donen en les següents situacions:
 1. Defuncions de familiars de primer i segon grau de cosanguinitat.
 2. Visita mèdica urgent i programada.
 3. malalties agudes.
 4. Examen de carnet de conduir.
 5. Exàmens oficials universitaris.
 6. Proves oficials d'idiomes.
- En totes les faltes d'assistència **justificades** és obligatori el justificant corresponent.

- En totes les faltes d'assistència **justificades** s'han de recuperar les hores dins del període de pràctiques clíniques programades, prèvia autorització del professor responsable i del servei de pràctiques.
- Per cada falta d'assistència **justificada NO recuperada**, es restarà de la **nota final de l'assignatura 0,5 punts**.
- Per cada falta **d'assistència no justificada es restarà de la nota final 0,5 punts** i també s'hauran de recuperar les hores dins del període de pràctiques clíniques. **Si no es recupera**, s'aplicarà també una penalització de 0,5 punts a la nota final.

Avaluació continuada i formativa al llarg del període:

Al llarg del període, aproximadament a la meitat del període, la professora responsable, juntament amb la infermera, farà un resum de la informació obtinguda fins el moment i la comentarà amb l'estudiant. En aquesta avaluació, de caràcter formatiu, es treballarà el nivell d'assoliment dels objectius proposats, els punts forts a destacar i els punts febles a millorar amb les recomanacions pertinents. De la mateixa manera, l'estudiant farà la seva autoavaluació i la comentarà amb la professora.

Avaluació finalista:

En finalitzar el període de pràctiques clíniques, la infermera complimentarà un informe final sobre les competències assolides per l'estudiant. De la mateixa manera, en finalitzar el període, l'estudiant farà la seva autoavaluació i la comentarà amb la infermera i la professora.

Per aprovar l'assignatura cal tenir aprovades totes les competències del document d'avaluació de les pràctiques clíniques I amb una nota mínima de 5 (una qualificació inferior a 5 en alguna competència suposarà no superar les pràctiques).

Diari d'aprenentatge reflexiu, PAI i seminaris de discussió de casos (20%):

Es fonamenta en la Pràctica Reflexiva i en la Metodologia Infermera (PAI).

Avaluació continuada i formativa allarg de les sessions.

- S'avaluarà l'elaboració, presentació i discussió d'aquelles activitats setmanals requerides que sorgeixen dins del context de la pràctica clínica: (PAI, Diari reflexiu i altres activitats setmanals).
- Es valorarà la fonamentació dels treballs, les evidències que sustenten les aportacions, la bibliografia utilitzada i l'expressió fluida, coherent i adient de forma escrita.
- També es tindrà en compte la capacitat de treball en grup, el respecte a la pluralitat de idees, persones i situacions i integrar-se a l'equip assistencial.

Avaluació finalista.

- L'últim dia de les sessions l'estudiant lliurarà al seu professor en format paper i en format electrònic a través del campus virtual, les activitats corresponents al diari d'aprenentatge reflexiu.
- Aquest documents se hauran de redactar seguint les normes establertes per la presentació de treballs.
- La realització de treballs o casos és obligatòria.
- Per aprovar l'assignatura cal tenir aprovats els seminaris amb una nota mínima de 5.
- Es considerarà no entregat, i per tant no avaluable, aquells treballs no presentats dins dels terminis establerts pel professor responsable de l'assignatura.
- Es considerarà no entregat, i per tant no avaluable, aquells treballs que no compleixin els criteris establerts pel professor responsable de l'assignatura.
- L'assistència a les sessions de discussió de casos es obligatòria. Es considerarà NO aprovat aquest apartat si l'estudiant no assisteix a més d'una sessió.

Per aprovar l'assignatura cal tenir aprovats el PAI, els seminaris i el diari reflexiu amb una nota mínima de 5 (una qualificació inferior a 5 en algun d'ells suposarà no superar les pràctiques).

Prova de síntesi

Els estudiants que no hagin superat l'assignatura per mitjà de l'avaluació continuada i sempre que hagin realitzat les hores planificades del pràcticum, es podran presentar a una prova de síntesi.

Obtenció de la qualificació final

La manca de responsabilitat de l'estudiant té un impacte en la qualificació final de l'assignatura. Les sancions que s'apliquen es descriuen al document de "**Normativa del Pràcticum en Infermeria**" que l'estudiant pot trobar en el següent enllaç:

<http://www.uab.cat/web/informacio-academica/grau-d-infermeria/practicum-i-tfg-1345666301520.html>

Segons l'acord 4.4 del Consell de Govern 17/11/2010 de la normativa d'avaluació, les qualificacions seran:

Suspens : De 0 a 4.9

Aprobat: De 5.0 a 6.9

Notable: De 7.0 a 8.9

Excel·lent: De 9.0 a 10

M.d'Honor: De 9.0 a 10.

Segons la normativa sobre règim de permanència als estudis oficials de grau i de màster de la Universitat Autònoma de Barcelona, es consignarà un "No avaluable" a aquells estudiants que no aportin prou evidències d'avaluació.

* Es considerarà criteri per assignar "No Avaluable":

1. No assoliment de les hores establertes en aquesta guia.
2. La no presentació dels treballs dins dels terminis establerts pel professorat.

Casos Particulars

El tractament de situacions especials i casos particulars es valorarà a la comissió conformada a tal efecte.

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Avaluació durant les pràctiques al centre assistencial	80%	3	0,12	1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 14, 15, 16, 17
Registres narratius: Carpeta de treball	20%	2	0,08	1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17

Bibliografia

Herdman TH, editor. NANDA International. Diagnósticos Enfermeros: definiciones y clasificación 2012-2017. Barcelona: Elsevier; 2015.

Johnson M, Bulechek G, Butcher H, Dochterman JM, Maas M, Moorhead S, Swanson E. Interrelaciones NANDA, NIC y NOC. Diagnósticos enfermeros, resultados e intervenciones. Barcelona: Elsevier; 2007.

Johnson, M. ; Moorhead, S. ; Bulechek, G.M. ; McCloskey Dochterman, J. ; Maas, M.L. ; Swanson, E. ; Butcher, H.K, editors. Interrelaciones NANDA, NOC y NIC. Diagnósticos enfermeros, resultados e intervenciones. 2º ed. Madrid:Elsevier; 2007.

Benner P. Práctica progresiva en enfermería. Manual de comportamiento profesional. Enfermería y Sociedad. Barcelona: Grijalbo; 1987.

Dreyfus HL. What computer can't do: the limits of artificial intelligence. New York: Harper & Row; 1979.

Dreyfus SE "Formal models vs. Humans situational understanding: inherent limitations on the modeling of business expertise". Office: Technology and People. 1982; 1:133-155.

Juvé M.E., Huguet M, Monterde D, Sanmartín MJ, Cuevas B et al (2007 a). Marco teórico y conceptual para la definición y evaluación de competencias del profesional de enfermería en el ámbito hospitalario. Nursing 2007; 25(4):56-61.

Rauner F. El conocimiento práctico y la competencia de acción en la profesión. Revista Europea de Formación Profesional. 2007; 40:59-73.

Cònsul i Giribet, Maria. Ensenyar i aprendre infermeria amb un currículum integrat per mitjà de l'aprenentatge basat en problemes. El cas de l'escola universitària d'infermeria Vall d'Hebron. Tesis doctoral. Facultat de Pedagogia -Departament de Didàctica i Organització Educativa. Barcelona: Universitat de Barcelona; 2010.